

Puhemies Maria Lohela 22.9. 2016

Arvoisa ministeri, hyvät kansanedustajat ja seminaarivieraat,

tervetuloa eduskuntaan painovapausasetuksen 250-vuotisjuhlaseminaariin.

Tämän seminaarin myötä kunnioitamme montaa eri asiaa: Anders Chydeniusta, oikeusvaltiota, sananvapautta ja kansanvaltaa.

Anders Chydeniuksen valmisteleman painovapausasetuksen vahvistaminen 2.12.1766 merkitsi pohjoismaisen oikeusvaltion ja kansanvallan varhaista alkua. Asetuksen myötä syntyi oikeus julkaista tuomioistuinten päätöksiä ja oikeudenkäyntien asiakirjoja. Samalla valtiopäivien asiakirjat ja äänestystiedot tulivat julkisiksi, mikä antoi lukutaitoisille kansalaisille mahdollisuuden valvoa valtiopäivämiesten työtä.

Painovapauden merkityksen kehittyvälle kansanvallalle ymmärsivät myös jälkipolvet. Kun Suomessa vuonna 1863 valmisteltiin säännöllisen valtiopäivätoiminnan aloittamista, J.W. Snellman kirjoitti painovapaudesta näin:

”Jos maallemme tulee valtiopäivät, niin sillä täytyy olla painovapaus; jos Suomen kansa on kypsä siihen valtiolliseen vapauteen, jota perustuslaillinen valtiosääntö edellyttää, on se kypsä myös vapaaseen sananvaltaan.”

Tänä päivänä on ehkä kuitenkin pakko kysyä, onko Suomen kansa sittenkään kypsä vapaaseen sananvaltaan. Viittaa tällä tietysti verkkokeskusteluihin, jotka tuntuvat täyttyvän ilkeyksistä ja loukkauksista. Kaikki kansanedustajat ovat tällaista kohdanneet ja varmasti myös moni teistä, jotka työksenne kirjoitatte, tutkitte tai olette muuten julkisuudessa.

Mitä Anders Chydenius sanoisi tällaisesta todellisuudesta?

Tämä kysymys voidaan hyvin esittää, sillä hän kirjoitti aikana, jolloin julkaisukäytännöt hämmästyttävällä tavalla muistuttivat nykyistä verkkokeskustelua. Chydenius kirjoitti monista aiheista niin sanottuja kiistakirjoituksia, joihin vastattiin vastakirjoituksilla. Näitä julkaistiin yleensä nimettöminä. Loukkaukset eivät silloinkaan olleet tuntemattomia.

Chydenius uskoi kuitenkin faktoihin. Hänen mielestään väittely periaatteista on ”pelkkää tuulenpieksentää.” Tärkeämpää on kuunnella eri osapuolten esittämiä tosiasioita, sillä ne pakottavat pohtimaan asioita. Chydeniuksen mukaan ”terveet vastaväitteet antavat yleisölle valaistusta. Lopulta asiat kirkastuvat ja totuus saa voittaessaan kannatusta.”

Chydeniuksen puhe totuudesta ja sen voitosta vaikuttaa hyvin ihanteelliselta. Onhan usein sanottu, että me elämme nykyisin totuuden jälkeistä aikaa.

Itse tahdon kuitenkin uskoa, että hyvä julkinen keskustelu on yhä edelleen mahdollista. Se edellyttää kuitenkin hyvää yhteiskuntaa. Nykyinen verkkokeskustelu on vain yksi esimerkki laajemmasta ilmiöstä, joka on tapahtunut länsimaisissa yhteiskunnissa viimeisten vuosikymmenten aikana.

Amerikkalainen sosiologi Richard Sennett on väittänyt, että modernille yhteiskunnalle tyypillinen piirre on kunnioituksen katoaminen. Automaation, työn teknologisoitumisen ja tehokkuuden tavoittelun tähden yhteiskunnat ovat muuttuneet entistä eriarvoisimmiksi. Tämän seurauksena monet ovat kadottaneet kunnioituksen niin itseään kuin myös toisia kohtaan. Kunnioituksen puute tietenkin heijastuu myös siihen loukkaavaan tapaan, jolla ihmiset usein keskustelevat internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Sennettin

mukaan yhteiskunnallinen keskustelu voidaan pelastaa vain, jos ”ihmiset hyväksyvät toisissa myös sen, mitä itse ei voi ymmärtää.”

Ihmisiin kohdistuvat loukkaukset voivat tuntua hyvin ahdistavilta. Itse en kuitenkaan ole kadottanut uskoani parempaan keskustelukulttuuriin, sillä löydän positiivisen esimerkin hyvin läheltä, nimittäin täältä eduskunnasta.

Yksikamarisen eduskunnan alusta lähtien aina 1980-luvulla saakka kansanedustajat pystyivät käyttämään toisistaan hyvinkin loukkaavia ilmauksia ilman, että puhemies puuttui asiaan. Monet sosiaalisessa mediassa käytettävät ilmaukset ovat hyvin kilttejä verrattuna siihen, kuinka kansanedustajat saattoivat ennen täysistunnoissa luonnehtia toistensa persoonallisuuden piirteitä tai ulkonäköä. Ette usko, millaisia loukkauksia esimerkiksi Urho Kekkonen sai kuulla kaljustaan täysistunnoissa.

Puhemiesten tulkintakäytännöt kuitenkin muuttuivat 1980-luvulla, jolloin alettiin korostaa kansanedustajien persoonan kunnioitusta. Aikaisempaa tilanteeseen verrattuna persoonaa loukkaavia ilmauksia käytetään nykyisin huomattavasti vähemmän kuin ennen. Persoonan kunnioitus saattaa joskus olla niinkin voimakasta, että eduskunnassa on vaikea puhua ihmisistä. Nykyiselle poliittiselle kielelle tyypillistä on juuri se, että puhutaan enemmän ilmiöistä kuin ihmisistä. On helpompaa puhua ahneudesta ja köyhyydestä kuin ahneista tai köyhistä ihmisistä.

Hyvät kuulijat,

Sananvapaus on demokratian ydin. Hyvä lainsäädäntö sallii laajan ilmaisuvapauden puhua myös ihmisten huolista ja peloista. Laki ilman moraalia ei kuitenkaan pysty parantamaan tulehtunutta keskustelukulttuuria. Lainsäädännön lisäksi tarvitaan myös uudenlaista julkisen keskustelun etiikkaa, eri tavalla ajattelevien ihmisten kunnioitusta ja eriarvoisuutta torjuvia yhteiskunnan rakenteita.

Palaan lopuksi vielä Anders Chydeniukseen. Tänä päivänä puhutaan erivärisistä poliittisista kuplista, mutta Chydenius tuskin olisi mahtunut yhteenkään niistä. Hän oli hämmästyttävän monipuolinen ihminen, joka ehti sananvapauden ja talouspolitiikan lisäksi kirjoittaa mm. amerikkalaisista tuohiveneistä, hylkeenpyynnistä, peltojen sammaloitumisesta ja siirapin valmistuksesta.

Hänelle tyypillistä oli käyttää omista arkipäivän töistään peräisin olevia kielikuvia kuvaamaan yhteiskuntaa.

Eräässä kirjoituksessaan hän sanoi näin:

”Ilman vankkoja perustuksia rakennuksesta ei koskaan voi tulla pysyvää. Elleivät totuusketjun lenkit sovi toisiinsa ja liity yhteen, kukaan ei voi olla tuloksesta varma.”

Meidän oikeudellisessa ja poliittisessa järjestelmässämme perustuslain tulee olla totuusketjun vahvin lenkki. Sen perustan varassa paino- ja sananvapaus toimivat. Tästä syystä olen hyvin tyytyväinen, että eduskunnan perustuslakivaliokunta järjestää tämän tilaisuuden yhdessä oikeusministeriön kanssa.

E erityisen kiitoksen osoitan Ruotsista saapuneille vieraille. Painovapausasetuksen juhluvuoden järjestävät suomalaiset ja ruotsalaiset yhdessä. Painovapausasetuksen synty ja sen muistaminen ovat hyvä esimerkki yhteisestä historiastamme ja yhteistyöstämme.

Toivotan teille kaikille mitä antoisinta seminaaria ja mielenkiintoisia keskusteluja.